

A TERRORIZMUS ÉS KAPCSOLATA A HUMANITÁRIUS NEMZETKÖZI JOGGAL

SCHAFFHAUSER TIBOR

1. Bevezetés

Dolgozatomban szeretném röviden bemutatni a nemzetközi terrorizmust és annak a jogban elfoglalt helyét. Témaválasztásomat az indokolja, hogy a globalizált világban egymástól teljesen eltérő kultúrák ütköznek össze, ami miatt Huntington szerint¹ komoly konfliktusok alakulhatnak ki köztük, főleg a szegényebb országok gazdagabbaktól való leszakadásával, a társadalmi egyenlőtlenségek növekedésével, az elnyomott, vagy magukat elnyomottnak érzett csoportok erősödésével egyre többen folyamodnak terrorista eszközökhöz. Ezt az is indokolja, hogy „A terrorizmus a legkiválóbb módszere a közvélemény felrázásának. Ezzel lehet leghatékonyabban állásfoglalásra bírni az embereket.”² Ez pedig egy olyan világméretű problémát okoz, melyet csak nemzetközi összefogással és szabályozással lehet megakadályozni.

Dolgozatomban elsőként megpróbálok definíciót keresni a jelenségre, majd bemutatni történetét mind magában a történelemben, mind a nemzetközi jogban. Végül pedig bemutatnám az aktuális szabályozást, és a terrorizmus elleni harc jelenlegi tendenciáit.

2. A terrorizmus definíciója

Hogy a témával alaposabban foglalkozni tudjunk, elsőként a terrorizmust kell definiálnunk. Maga a kifejezés a latin *terrere* szóból ered, ami ijedséget, félelmet jelent. Már az ókorban is ismertek voltak a zsidó *szikarioszok*, akik rövid késsel rómaiak megölésére tettek fogadalmat. A terror szó újkori használata azonban a jakobinus Konventhez köthető. A kifejezés modern definíciója azonban egyáltalán nem is olyan könnyű feladat, hiszen nincsen elfogadott meghatározás erre a nemzetközi jogban. Ez visszavezethető arra is, hogy amíg egy terrorista személy

¹ Samuel P. HUNTINGTON: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2006.

² Antonio GRAMSCI

céljai lehetnek legitimek, addig a módszerei nem. Erre a paradox jelenségre leginkább igaz a korábban élt felfogás, miszerint „aki az egyik embernek terrorista, a másiknak szabadságharcos.”³

A modern nemzetközi terrorizmus majd 50 éve alatt a szakirodalom több mint 100 definíciót fogalmazott meg, azonban egyik mögött sincs nemzetközi egyetértés. Ezért konszenzusos alapon két módszerrel próbálják meghatározni azt: az egyik eljárás, mikor azt adják meg, hogy alapvetően mi nem terrorizmus. Ilyen lehet például az idegen elnyomás elleni felszabadító harc. A másik módszer pedig az olyan cselekmények körbehátrólása, amelyet a nemzetközi közösség módszeresen elítél.

Manapság azonban Seymour fenti idézete már elavult többek között azért, mert túlságosan is leegyszerűsíti és keveri a célt az eszközzel. Ezért is igyekszik a legtöbb bíróság vagy szervezet saját megfogalmazást adni erre a cselekményre. Ilyen például az ENSZ által megadott definíció is: „olyan bűncselekmények, amelyek politikai céllal arra irányulnak, hogy a közvéleményben, személyek meghatározott csoportjában vagy adott személyekben rettegést keltsenek. . .”⁴

Meghatározása azért is nehéz, mert „idáig egyetlen terrorista csoport sem tette meg azt a szívességet, hogy definiálja magát.”⁵ Ezért is lehet, hogy eddig nem született még átfogó egységes nemzetközi szerződés a terrorizmus ellen. A legújabb definíció, mely nagy visszhangot keltett az Antonio Cassesenevével fémjelzett libanoni különleges bíróság adta ki és ami a következőképpen hangzik: „[A terrorizmus] az olyan cselekedet, mely megvalósít vagy nem egy bűntettet a Büntető Törvénykönyv rendelkezései alapján, de célja a terror keltése és olyan eszközök használata, mely közveszélyt okozhatnak”

A terrorcselekmények és a terrorszervezetek is a legkülönfélébb formákban, eszközökkel és célokkal működtek és működnek a világ legkülönbözőbb pontjain. Terrorizmusnak tehát több fajtáját különböztethetjük meg. Három főbb csoportot állíthatunk fel, ezeken belül pedig több változatot. A három csoport a nacionalista/szeparatista, a politikai és a vallási ideológia alapján szerveződő csoportok. Alcsoportjaik pedig a nacionalista, vallásos, államilag finanszírozott, baloldali, jobboldali, anarchista. A világon jelenleg az Amerikai Belügyminisztérium Antiterrorista Osztálya 154 aktív terrorista csoportot tart számon. A következőkben ezeket szeretném pár mondatban bemutatni.

³ Ezt a mondatot többen idézték, és ezért többeknek is tulajdonították, de eredetileg Gerald SEYMOUR: *Harry's Game* című 1975-ös könyve vezette be.

⁴ Measures to eliminate international terrorism, G.A. res. 49/60, 49 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 303, U.N. Doc. A/49/49 (1994), I. cikkely 3. bekezdés.

⁵ MÁRAMAROSI Zoltán – SZŐCS László: A terrorizmus kihívásai. *Rendészeti Szemle*, 1992/5. 21.

3. A terrrorszervezetek fajtái

3.1. A *nacionalista/szeparatista* terrrorszervezetekre a leginkább igaz a már többször hivatkozott mondat, hiszen céljuk, hogy szabályozott mértékű erőszak alkalmazásával nemzetközi figyelmet és támogatást szerezzenek a függetlenségi harcukban, miközben magukat végig szabadságharcosoknak tekintik. Ilyen szervezetek keresésekor nem is kell messze mennünk kis országunktól, hiszen Európában gyakran megtalálhatóak, mint például a baszk *Euskadi Ta Askasatuna* (ETA), az ír *Irish Republican Army* (IRA) és annak származékai (Igazi IRA, IRA folytatása) vagy a korzikai *Front de la Liberation Nationale de Corsica*.

3.2. A *vallásos* terrorista csoportoknak ezzel szemben az erőszakkal céljuk, hogy megvalósítsák az általuk igaznak hitt isteni parancsolatot vagy eszmét. Épp ezért nem korlátozzák őket politikai megfontolások, szimpátia kivívása vagy megtartása, tehát bármilyen célt támadhatnak. Ilyen szervezet többek között az arab *al-Kaida* vagy a japán *Aum Sinrikjo*, amely a tokiói metró szarin ideggázos támadásáról⁶ vált hírhedtté.

3.3. Az *államilag támogatott* terrorizmus a külpolitikailag elszigetelt országok eszköze a burkolt hadviselésre. Kadhafi ezredes is alkalmazta ezt a módszert, még mielőtt a nyugat elfogadta volna. Ilyen eset volt a 4 magyar áldozatot⁷ követelő Pan Am 103-as járatának lockerbie-i merénylete⁸ vagy a *Japán Vörös Hadsereg* támogatása.

3.4. A *baloldali* szervezetek célja a kapitalista kizsákmányolás megakadályozása és egy szocialista rendszer felállítása. Mivel véleményük szerint a legtöbb ember eme kizsákmányoló rendszer áldozata, ezért nem alkalmaznak széles körű terrorcselekményeket, nehogy áldozatul essenek a megmenteni kívánt személyek. Főleg tehetős üzletemberek, iparosok a célpontjaik. A különböző palesztin terrrorszervezetekkel a közös kapcsolódási pontot az Amerika és Izrael-ellenesség jelenti. Európában a legismertebbek a belga *C.C.C.*, görög *November 17.*, a német *RAF* és az olasz *Brigate Rosse*⁹.

3.5. A *jobboldali* terrorizmus a legkevésbé szervezett, főleg neonáci és skinhead bandákkal szövetkeznek a demokratikus kormányok megdöntésére és fasiszta diktatúrák bevezetésére. Célpontjaik főként bevándorlók, zsidók, mohamedánok és bizonyos keresztény csoportok. Ezek a támadások viszont nem vallási, hanem

⁶ http://www.fas.org/irp/congress/1995_rpt/aum/part05.htm 2011.máj.12.

⁷ Roller Edina, Roller János Gábor, Roller Zsuzsanna, Gábor Ibolya

⁸ <http://www.panamair.org> 2011.máj.1.

⁹ <http://iroga.hu/biztonsagpolitika/Huber.htm> 2011.ápril. 22.

az évszázadok során kialakult rasszista indíttatásúak. Ebbe a kategóriába esik a nemzetközi *New European Order* (NEO), és ilyennek tartják ma Magyarországon *Magyarok Nyilai Nemzeti Felszabadító Hadsereget* is¹⁰.

3.6. Az *anarchista* csoportok 1870 és 1920 közötti *hőskora* után Nyugat-Európában bukkant fel újra az 1960-as, '70-es években, ma azonban a globalizációellenes mozgalmak hasonló szerepkörben tűnnek fel. Az utóbbi évek egyik legismertebb esete az 1999-es WTO konferencia alatti események Seattle-ben, amiről 2007-ben még filmet is forgattak.¹¹

4. Nemzeti szabályozás

Mielőtt kitérnék a nemzetközi jogi szabályozásra, szeretném bemutatni az USA, Európai Unió és Magyarország jogszabályait és terrorizmus elleni stratégiáját.

4.1. Magyarország

A magyar jog büntetőjogi megközelítése elég tágra írja körül a terrorizmus tényállását. A fogalmat a következőképpen adja meg. Elsőként a terroristák célját jelöli meg: „Aki abból a célból, hogy állami szervet, más államot, nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, a lakosságot megfélemlítse, más állam alkotmányos, társadalmi rendjét megváltoztassa, vagy megzavarja, illetőleg, nemzetközi szervezet működését megzavarja[...]" – majd pedig a jogellenes cselekményt adja meg – „[...] meghatározott személyek elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el [...] meghatározott célból jelentős anyagi javakat kéri hatalmába, és azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé.”¹² Magyarország a lehetőségeinkhez képest aktívan részt vesz a terrorizmus elleni harcban. Az Egyesült Államok elismerően szól arról, hogy fejlesztette az ország a technikai kapacitását és az együttműködést az Unió és az amerikai szervekkel.¹³ Az újonnan felállt Terrorelhárítási Központ például 2011 áprilisának végén profi terroristákat fogott el a szerb–magyar határon.¹⁴ A magyar szervek azért is veszik ezt a feladatot ilyen komolyan, „[hiszen] A globális biztonságot befolyásoló

¹⁰ <http://www.hvg.hu> 2011.márc.02.

¹¹ Battle in Seattle 2007, rendező: Peter TOWNSEND.

¹² Btk. 261. §

¹³ US DEPARTMENT OF STATE – OFFICE OF THE COORDINATION FOR COUNTERTERRORISM: Country reports on terrorism 2005 Április 48.

¹⁴ www.hirado.hu Írta: hirado.hu, 2011. április 30. szombat 22:37.

tényezők közül a Magyar Köztársaság biztonságára potenciális fenyegetést jelent a terrorizmus.”¹⁵

Ennek ellenére Tálas Péter szerint szeptember 11. után paradox módon olyan országok is újrafogalmazták biztonságpolitikai stratégiájukat, akik legkevésbé fenyegetettek. Itt említi az új EU tagállamokat, köztük Magyarországot is.¹⁶ Véleményem szerint pedig pontosan megnőtt a fenyegetettségünk, hiszen ebben a régióban az alacsonyabb felkészültség miatt egyszerűbb egy nagyszabású terrorcselekmény véghezvitele, miközben a világban ez továbbra is az EU elleni támadásként kommunikálható.¹⁷ Emellett azt sem szabad elfelejtenünk, hogy az Al-Kaida 2004 októberében név szerint címzett fenyegetést Magyarország ellen.¹⁸

4.2. *Európai Unió*

Az EU nagy hangsúlyt fektet a terrorizmus elleni harcra, ezért 2005-ben dolgozta ki a Terrorizmus ellenes stratégiáját,¹⁹ ami négy fő jelszót adott meg, ezek a Megelőzés, Védelem, Üldözés, Válaszadás. Ezeket úgy tervezik elérni, hogy megerősítik a nemzeti képességeket, megalkotják az európai kooperációt, kollektív képességeket alkotnak, és nemzetközi összefogást sürgetnek. A terrorizmust egy 2002-es, azóta többször módosított kerethatározatban²⁰ igen részletesen írja le, 4 kategóriát adva meg. Ezek a terrorista bűncselekmények és az alapvető jogok és jogelvek; terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények; terrorista tevékenységekkel összefüggő bűncselekmények és a felbujtás, bűnségély, kísérlet témaköre. Az elért eredményeket 2010 júliusában egy közleményben²¹ foglalta össze Cecilia Malmström uniós belügyekért felelős biztos. Ilyen eredmények többek között a 2008-as ötven intézkedésből álló cselekvési terve a robbanóanyagokkal elkövetendő terrortámadások minimalizálására, vagy a 2009-es 130 intézkedést tartalmazó cselekvési terve vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris anyagokra. 2010. november 22-én adták ki A belső biztonsági stratégiát²²,

¹⁵ A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEMZETI KATONAI STRATÉGIÁJA 2009. január Budapest 5.

¹⁶ Magyar nemzeti katonai stratégia: A globális biztonságot befolyásoló tényezők közül a Magyar Köztársaság biztonságára potenciális fenyegetést jelent a terrorizmus.

¹⁷ Bár nem az Európai Unió polgárai ellen irányult, mégis nagyszabású terrorcselekményre került sor 2012 nyarán a bulgáriai Burgasz repülőterén, ami – sajnálatos módon – a fenti megállapítást igazolja.

¹⁸ www.origo.hu, MTI 2004. 10. 02., 13:30.

¹⁹ The European Union Counter-Terrorism Strategy – The Council of the European Union 14469/3/05 REV 2005.nov. 30.

²⁰ Council Framework Decision <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0475:EN:NOT> 2002/475/JHA of 13 June 2002 on combating terrorism.

²¹ EU Counter-terrorism strategy: main achievements MEMO/10/350 Brussels, 20 July 2010.

²² COM(2010) 673 The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe Brussels, 22.11.2010.

amely a Stockholmi Program kulcsfontosságú eleme és 41 fellépést tartalmaz az Európa biztonságát közvetlenül fenyegető veszélyek ellen, amire szükség is van, hiszen például 2006-ban majdnem 500 terrorcselekményt hajtottak végre a Huszonhetek területén aminek következtében 15 tagállamban összesen 706 embert vettek őrizetbe.²³

4.3. Amerikai Egyesült Államok

Az USA a 2001. szeptember 11-ei események hatására megszigorította a terrorizmussal kapcsolatos politikáját. A legfontosabb lépés az USA PATRIOT törvény,²⁴ mely betűszó az „Egyesítjük és Erősítjük Amerikát a Terrorizmus Fel-tartóztatásához és Akadályozásához Szükséges Megfelelő Eszközök Biztosítá-sával”²⁵ jelentéssel bír. Ez a törvény széles körű többlethatalommal ruházta fel az elnököt. Emberi jogi szervezetek szerint túlságosan is széles jogkörrel. A törvény szerintük sérti a szabadságjogokat, lehetővé teszi a lehallgatás, az elektro-nikus megfigyelés és más titkosszolgálati eszközök indokolatlanul széles körű alkalmazását, és hogy meghatározatlan ideig vádemelés nélkül fogva tarthassák a kubai bázison az „ellenséges harcosnak” minősített terroristagyanús személye-ket. A törvény hatályát a fenti problémák ellenére lejárta napján európai körútja során aláírógéppel Barack Obama elnök újabb négy évre meghosszabbította.²⁶ A 9/11 Bizottság 2004-ben 41 ajánlást fogalmazott meg a biztonság, hírszerzés és külpolitika területén. Ilyenek a nemzeti hírszerzési igazgatói tisztség létrehozása, szárazföldi határok ellenőrzésének szigorítása, a terrorizmus finanszírozásának megakadályozása, kikötők és repterek szigorúbb ellenőrzése vagy Nemzeti Ter-rorizmusellenes Központ²⁷ felállítása.

Az amerikai Biztonsági Stratégia²⁸ a következőket emeli ki: információ-csere, nemzetközi pénzügyi együttműködés, robotrepülőgépek használatának nö-velése, rajtaütés terrorista bázisokon és rejtekhelyeken²⁹ és fejlesztési támogatás a fejletlen régióknak.

²³ www.jogiforum.hu Félézer terrorakciót hajtottak végre tavaly az EU-ban 2007.04.11. Bruxinfo

²⁴ USA PATRIOT Act H.R. 3162 – 2001. október 24.

²⁵ Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism

²⁶ <http://www.hirszerzo.hu/>, ‘USA: a terroristagyanús személyek továbbra is megfigyelhetőek’ MTI 2011. máj. 27.

²⁷ National Counterterrorism Center.

²⁸ The National Security Strategy of the United States of America – 2006. március George H.W. Bush.

²⁹ Ez a pont idén könyvelhette el legnagyobb sikerét, miután egy pakisztáni menedékházban egy haditengerészeti különleges erőkből álló támadás során életét veszítette Osama Bin Laden, az Al-Kaida nemzetközi terrorista hálózat feje.

5. A nemzetközi szabályozás története

Az első lényeges szabályozásnak az 1855-ös III. Napóleon elleni merényletkísérlet, melynek eredményeként 1856-ban fogadták el Brüsszelben a *Belga Merényleti Záradékot*. Ez kimondta, hogy az uralkodó, annak családja vagy a politikai vezetés elleni merénylet nem minősül politikai bűncselekménynek, tehát az elkövetője kiadható. Ez később elterjed a nemzetközi szerződések körében, mivel célja volt a terrorizmus elleni küzdelem nemzetközi megerősítése. Emellett fontos jelentőséget még az kölcsönöz a Záradéknak, hogy megteremtette a kapcsolatot a terrorcselekmény és a politikai bűncselekmény között.³⁰

A következő nemzetközi jog tekintetében fontos szabályozásra azonban még sokat kellett várni, egészen 1937 novemberéig. Ekkor került ugyanis elfogadásra az a két *Népszövetségi egyezmény* és egy záróközlemény, melyek az 1934-es III. Sándor jugoszláv király elleni merényletre adtak választ. Ezek az egyezmények a terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről, valamint egy nemzetközi bírói fórum felállításáról rendelkeztek. Emellett rendelkeztek különféle kötelezettségekről is, ezek a megelőzés; egyetemes üldözés, függetlenül az állampolgárságtól és az elkövetés helyszínétől; végül pedig a kiadatás vagy felelősségre vonás. Fontos még kiemelnünk, hogy itt jelent meg az első terrorizmusra adott definíció is az egyezmény I. cikkely 2. bekezdésében: „A terrorcselekmény kifejezés a jelen megállapodásban olyan bűnös cselekményt jelent, amely valamely állam ellen irányulnak és céljuk, hogy meghatározott személyeknél, személyek csoportjánál, vagy a közösség körében terrort idézzenek elő.”³¹ Előremutatásuk ellenére hatályba sajnos egyik egyezmény se lépett.

Az ENSZ Alapokmánya³² 1945-ben már konkrétan foglalkozik a terrorizmussal. A ratifikáló államokat egyértelműen tiltja a terrorcselekményben való részvételtől, valamint annak támogatásától. Az 1954-ben elfogadott ENSZ Kódex nemzetközi bűncselekménynek minősíti, ha egy állam hatóságai más államban terrorcselekményt követnek el, vagy eltűrik más állam ellen kifejtendő terrorcselekmények saját területükön való megszervezését, azonban a kor geopolitikai adottságai nem igen tették lehetővé a probléma megfelelő nemzetközi kezelését.

1970-ben fogadták el a repülőgépek eltérítésének megakadályozását célzó hágai egyezményt,³³ mely büntetendőként jelölte meg azt, aki jogtalanul és erőszakkal, illetve azzal való fenyegetéssel légi járművet hatalmába kerít. A részes államok kötelezettséget vállaltak az ilyen cselekmények kriminalizálására és kikötötték, hogy az eljárás lefolytatására a repülőgépet lajstromozó, vagy a fogadó

³⁰ BARTKÓ Róbert PhD disszertációja 24.

³¹ 1937 NSZ - A terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezmény I. cikkely 2. bekezdés.

³² Egyesült Nemzetek Alapokmánya 1945. júli. 26. San Francisco.

³³ Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft – 1970. dec. 16 Hague.

állam jogosult. Itt azonban nincs kötelező kiadatás az állam részéről, szerződésben annak csak a lehetőségét adták meg. Amennyiben az érintett állam nem él ezzel a lehetőséggel, köteles az elkövetőket megbüntetni. Ezen dokumentumok sorába illik még az 1971-es montreali egyezmény,³⁴ mely a repülőgép felrobantásával, illetve az utasok megölésével való fenyegetést is bünteti.

Az USA javaslatára 1972-ben került az ENSZ Közgyűlés napirendjére a terrorizmussal kapcsolatos kérdés. A Közgyűlés határozata alapján létrehozott bizottság vizsgálta a problémát, amely foglalkozott a terrorizmus ideológiai, politikai okaival, valamint a terrorizmus elleni küzdelem lehetőségeivel.

1973-ban fogadták el a diplomaták és más, nemzetközileg védett személyek ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezményt,³⁵ mely kikötötte, hogy „az egyezmény semmilyen módon sem okozhat hátrányt a népek önrendelkezéshez és a függetlenséghez való jogának gyakorlásában, amelynek gyakorlásával a népek a gyarmati elnyomás, az idegen uralom, az idegen megszállás, a faji megkülönböztetés vagy az apartheid elleni küzdelem útján gyakorolnak.” Az egyezményt kritizálták is az általa alkalmazott ideológiai kivételek miatt.

A következő ENSZ-dokumentum az 1977. december 15-én elfogadott egyezmény a terrorista bombatámadások visszaszorításáról, melyet az 1979-es túszszedés elleni egyezmény³⁶ követi. Ez a túszszedést sorolja be a terrorcselekmények közé. A fogalmat a következőképpen határozza meg: „[Túszszedés az, ami] abból a célból, hogy egy államot, egy kormányközi szervezetet, egy egyént, vagy azok csoportját egy vagy több személy fizikai birtokbavételével és az ellenük intézett fenyegetéssel arra próbálják kényszeríteni, hogy valamit tegyen, illetve ne tegyen.”

1988 termékeny volt nemzetközi megállapodások tekintetében, hiszen ekkor fogadták a nemzetközi polgári légi forgalmat szolgáló repülőtereken tanúsított jogellenes erőszak visszaszorításáról és megbüntetéséről szóló jegyzőkönyvet;³⁷ a tengeri hajózás biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló egyezményt;³⁸ a kontinentális talapzaton elhelyezett platformok biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló jegyzőkönyvet³⁹.

³⁴ Convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil aviation – 1971.szept.23 Montreal.

³⁵ The Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents – 1973.dec.11. New York.

³⁶ International convention against the taking of hostages – 1979.dec.17. New York.

³⁷ Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation – 1988. febr. 24. Montreal.

³⁸ Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation – 1988. márc. 10. Róma.

³⁹ Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf 1988. márc. 10. Róma.

2001-ig még két fontosabb dokumentumot kell említenünk, az 1997-es terrorista bombamerényletek visszaszorításáról⁴⁰ és az 1999-es a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló nemzetközi egyezményt, mely felismerte, hogy fontos a különböző kapcsolódó jogellenes cselekedeteket is szabályozni és nem csak a büntetőjog szintjén, hanem a pénzügyi vagy kereskedelmi jogi területen is.⁴¹

A nemzetközi szabályozásban a nagy fordulatot a 2001. szeptember 11-ei események hozták. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa már másnap meghozta az 1368. számú határozatát,⁴² amely hivatalosan is terrortámadásnak minősítette a cselekményeket, biztosították a sértett félnek az önvédelem jogát, és ami a legfontosabb, tartalmazta az *all necessary steps* kifejezést. Ez adott alapot az Egyesült Államoknak az ENSZ Alapokmány 51. cikkére hivatkozva, hogy jogszerű háborút indítson a terrorizmust támogató államok ellen. Ezt a határozatot erősítette meg az 1373-as,⁴³ mely kijelölte a tagállamok feladatait, és utolsó figyelmeztetést adott a fenti államoknak.

Ezek a határozatok azonban több kérdést és problémát is felvetettek. Nem említették egyik dokumentumban sem név szerint Afganisztánt, és nem számoltak a fegyveres erő alkalmazásának hatásaival sem. Az első határozatban már rögtön erőszakos fellépést engedélyeztek és nem más módszereket jelöltek ki, mint például információcsere, vagy nemzetközi összefogás. Ebben mondjuk a második dokumentum már előrelépést mutatott, hiszen felszólítja a szervezet tagjait, hogy fagyasszák be a terrorszervezetekhez köthető összes pénzügyi forrást és működjenek együtt a terroristák kézre kerítésében és az igazságszolgáltatás elé való állításukban. Ez az újfajta hozzáállás azonban egy sor új kérdéskört vetnek fel, ami elvezet minket az emberi jogok és a humanitárius jog témaköréhez.

6. Nemzetközi humanitárius jog és a terrorizmus

A nemzetközi humanitárius jog kivétel nélkül tilt minden terrorista cselekedetet nemzetközi és nem nemzetközi fegyveres konfliktusok alatt. Ez a jogág az államokat is kötelezi, hogy megakadályozzák és megbüntessék a jog megszegését. A terrorista cselekmények háborús bűnökhöz is vezethetnek, ami a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága alá tartoznak. Ezzel egy időben a terrorizmus elleni harc és a terroristagyanús személyek elfogása, őrizetben tartása és elítélése a

⁴⁰ International convention for the suppression of terrorist bombings – 1998. jan. 12.

⁴¹ International convention for the repressing of the financing of terrorism – 1999. dec. 9. New York.

⁴² UN Security Council Resolution 1368 (2001).

⁴³ UN Security Council Resolution 1373 (2001).

humanitárius jog alá tartoznak, amennyiben persze ezek fegyveres konfliktusok alatt történtek. Sok felvetéssel ellentétben ez a jog nem állít akadályt a terrorizmus elleni harcnak, hiszen jogalapot ad arra, hogy a terrorizmussal gyanúsított személyeket jogszerűen elítéljék. Viszont fegyveres konfliktusok ideje alatt a kombattánsokra – akiket terrorcselekmények elkövetésével gyanúsítanak – vonatkoznak a Genfi Egyezmények, és megilleti őket azok összes garanciája. A fenti dokumentumokból négyet fogadtak el 1949. augusztus 12-én, melyeket további 3 jegyzőkönyv követett. Ezeket az egyezményeket a mai napig majdnem 200 ország ratifikálta. Az 1899-es és 1907-es Hágai Egyezményekkel adják a nemzetközi humanitárius jogot.

A nemzetközi terrorizmus viszont pont azt a problémát veti fel, hogy a terroristák, még ha a fegyverese konfliktusokban részt is vesznek, nem tagjai a fegyveres erőeknek. A *Genfi Egyezmény*⁴⁴ 13. cikkely megállapítja, ki számít kombattánsnak, és a felsoroltak alapján a terroristáknál ezek a kritériumok nem alkalmazhatóak, tehát a III. Egyezmény⁴⁵ nem alkalmazható. A következő kategória a nem kombattánsok köre. Mindenki, aki nem tartozik a kombattáns körbe, ebbe a kategóriába tartozik, azonban a terroristáknál az állampolgársági és harcban részt nem vétel kritériuma nem teljesül, ezért a IV. Genfi Egyezmény⁴⁶ sem alkalmazható.

A fenti problémák miatt csak az *1977-es jegyzőkönyv*⁴⁷ 75. cikkelyét alkalmazhatjuk az elfogott terroristagyanús személyekre. Kiemeli, hogy humánus elbánásban kell részesülniük mindenféle hovatarozásra és állapotra való tekintet nélkül, és „minden Félnek tiszteletben kell tartania az ilyen személyek személyiségét, becsületét, meggyőződését és vallási hagyományait.” Konkrétan tilt is bizonyos cselekményeket, mint az emberölés, kínzás, testi fenyegetés és csonkítás, túszejtés, a méltóság megsértése és az ezek elkövetésével való fenyegetés. Az előzőket olvasva eszünkbe juthat a Guantánamói-öböl partján működő amerikai

⁴⁴ A hadrakelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javítására vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény.

⁴⁵ A hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény.

⁴⁶ A polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény.

⁴⁷ Az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv – 1977.

haditengerészeti bázison⁴⁸ történt incidensek⁴⁹ és a titkos CIA börtönök,⁵⁰ és emberrablások⁵¹ is.

Manapság a terrorizmus elleni harc során az államok hajlamosak feladni az emberi jogokat és a nemzetközi humanitárius jog normáit, ami végzetes lehet pont azoknak az értékeknek, amiket a terroristák fenyegetnek. Ilyen lehet például, mikor az államok egyes terrorcselekményeket fegyveres konfliktusként jelölnek meg és a terrorellenes akcióikat háborúnak⁵² vagy jogérvényesítésnek nevezik. Hasonló módszer lehet, mikor egy állam nem jogszerű háborút indít a jogos önvédelemre való jog akart vagy akaratlan félreértelmezésével.⁵³ A Rahman–Khan szerzőpáros miután megvizsgálta egy 2008-as tanulmányában⁵⁴ ezeket a technikákat, arra jutott, hogy semmilyen jogalapja nincs a fent említett módszereknek, és megemlíti, hogy ezek alkalmazása komoly veszélyt jelent a nemzetközi humanitárius jog lényegi normáira és végső soron a létére is.

Az általam említett példák is igazolják a szerzők feltevéseit és magam is arra a következtetésre jutottam, hogy a terrorizmus elleni harc során feladott értékek egy üres jogi teret fognak eredményezni, a különféle atrocitások pedig csak újabb terrorcselekményeket eredményezhetnek. Az utóbbi tíz évben végbe ment változások egy olyan folyamattal mennek szembe – melynek történetét már bemutattam a dolgozatom során –, amelyet a békeszerető nemzetek hosszas idők alatt értek el és ezáltal ellentétes hatást érnek el hosszú távon.

A megoldás a nemzetközi jog pontosabb szabályozása. Az államok más államok belügyeibe való beavatkozás, mint humanitárius intervenció könnyen alkalmazható rosszul. Ilyen az Egyesült Államok afganisztáni hadművelete is, melyről már több említést tettem, hiszen hasonló kritikák érték már az évek során több irányból. A pontosabb szabályozásnak körül kell írnia a jogszerű állami erőszak alkalmazásának lehetséges okait és ennek a speciális hadviselésnek a szabályait, hogy az intervenció tényleg humanitáriusként legyen elfogadható.⁵⁵

⁴⁸ A 2001. szeptemberi terrortámadásokat követő amerikai katonai ellenlépések következményeként Guantánamo újabb funkcióval bővült: különleges biztonsági fokozatú katonai fegyházat és kihallgatóközpontot hoztak létre a támaszpont területén, ahová az Afganisztánban elfogott, terrorgyanús személyeket internálták.

⁴⁹ Lásd bővebben: http://hvg.hu/vilag/20050618amnesty_guantanamo 2011. április. 12.

⁵⁰ Lásd bővebben: <http://hvg.hu/vilag/20060118ciaep> 2011. április. 12.

⁵¹ Lásd bővebben: <http://hvg.hu/vilag/20060706cia>, 2011. április. 12.

⁵² Értsd az USA *War on Terror* kifejezését.

⁵³ Itt érthetjük az USA Afganisztán ellen irányuló háborúját, amit a többek által is kifogásolt 1368-as ENSZ-határozat alapján indítottak.

⁵⁴ RAHMAN–KHAN: 'Combating Terrorism under Human Rights and Humanitarian Law Regime' http://works.bepress.com/muhammad_rahman/1, 2008. augusztus

⁵⁵ ÁDÁNY Tamás Vince: Humanitarian Intervention Against States Supporting Terrorism *European Integration Studies*, 2002/1. 2.

7. Összegzés

Dolgozatomban igyekeztem bemutatni a terrorizmust, mint társadalmi és jogi jelenséget, annak történetét, majd a nemzeti és nemzetközi szabályozását, végül pedig a nemzetközi humanitárius joggal való kapcsolatát.

A terrorizmus és a nemzetközi humanitárius jog kapcsolata manapság egyáltalán nem elhanyagolható, miközben a világ több pontján fegyveres konfliktusok zajlanak, legyen az a Közel-Kelet vagy Csecsenföld. Fontos, hogy az erőszakot alkalmazó államok ne felejtsek el a humanitárius jogi normákat, hiszen feladással lényegében azt érik el, amelyet egyes terrorista csoportok elérni kívánnak és hosszas évek fejlődésének eredményeit hagyják veszni. Hiszen a békeszerető államok, akik a humanitárius jog szabályrendszerét kidolgozták és elfogadták, fontosnak tartották, és remélhetőleg a mai napig annak tartják azokat az alapvető normákat, amelyek biztosítanak mindenki számára alapvető jogokat, mikor már másra nem számíthatnak.